

Przeprowadzony w 2025 r. sondaż wykazał, że pomimo iż większość badanych wnioskodawców NCN nie korzystała dotychczas z narzędzi GenAI, przeważa opinia, że powinny być one dopuszczalne w procesie aplikacyjnym. Szeroką akceptacją cieszą się funkcjonalności o charakterze techniczno-redakcyjnym, podczas gdy zdecydowany sprzeciw dotyczy generowania treści merytorycznych. Z zebranych odpowiedzi wyłaniają się trzy podejścia regulacyjne w tym zakresie: pełna odpowiedzialność badacza, całkowity zakaz oraz „droga środka”, oparta na kontrolowanym dopuszczeniu GenAI i obowiązkowej transparentności. Respondenci zgodnie podkreślają wagę ochrony poufności danych oraz konieczność korzystania z bezpiecznych środowisk, najlepiej typu on-premises. W ocenie wniosków przeważa jednoznaczny sprzeciw wobec stosowania GenAI, z możliwym dopuszczeniem jedynie wsparcia formalnego przy zachowaniu pełnej kontroli eksperta. Łącznie wyniki wskazują na potrzebę wyważonych regulacji łączących bezpieczeństwo, odpowiedzialność i transparentność przy jednoczesnym umożliwieniu ograniczonego, bezpiecznego korzystania z GenAI.

Sztuczna inteligencja (AI) w istotny sposób wpływa na funkcjonowanie współczesnych społeczeństw, zmieniając również podejście do projektowania i prowadzenia badań naukowych, w tym do procesu przygotowywania wniosków grantowych. Narodowe Centrum Nauki, podobnie jak inne podmioty działające w sektorze nauki³⁴, dostosowuje swoje regulacje do dynamicznego rozwoju technologii. W maju 2025 r. agencja opublikowała stanowisko dotyczące wykorzystania narzędzi generatywnej sztucznej inteligencji (GenAI) w procesie przygotowywania wniosków badawczych oraz ich oceny³⁵. GenAI rozumiana jest jako forma sztucznej inteligencji zdolna do generowania tekstów, obrazów i innych treści na podstawie danych, na których została wytrenowana.

Sformułowane w tym zakresie wytyczne dopuszczają możliwość wykorzystania generatywnej sztucznej inteligencji jako narzędzia pomocniczego w przygotowaniu wybranych elementów wniosków składanych w konkursach NCN, wykonując takie działania jak: streszczenia, ilustracje schematyczne, tłumaczenia czy korekty językowe. Jednocześnie podkreślono konieczność weryfikacji wygenerowanych przez AI treści oraz pełną odpowiedzialność autora za ostateczny kształt wniosku. Zgodnie z przedstawionym stanowiskiem, NCN jednoznacznie zakazuje stosowania narzędzi GenAI w procesie merytorycznej oceny wniosków. Recenzenci zobowiązani są do podpisania oświadczeń o poufności, co oznacza, że nie mogą przekazywać treści wniosków do narzędzi zewnętrznych, w tym opartych na AI. Ocena projektu musi pozostać efektem ich samodzielnej pracy.

³⁴ Przykładem dobrych praktyk związanych z regulacją użycia GenAI w pracy badawczej są zasady obowiązujące w COPE (Committee on Publication Ethics) i Nature. Organizacje te wprowadziły jasne przepisy dotyczące wykorzystania sztucznej inteligencji w publikacjach naukowych. Zgodnie z nimi GenAI nie może być autorem tekstu, należy ujawnić użycie sztucznej inteligencji w procesie jego przygotowania, a pełna odpowiedzialność za całość treści spoczywa na autorze. Wprowadzono tu również procedurę odwoławczą w przypadku recenzji przygotowanych niejawnie za pomocą GenAI. Z kolei Komisja Europejska wraz z państwami członkowskimi Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA) przygotowała zbiór wytycznych i zaleceń, które mają na celu zapewnienie etycznego, przejrzystego i odpowiedzialnego użycia narzędzi GenAI w procesie badawczym. Rekomendacje zawarte w dokumencie Responsible Use of Generative AI in Research kładą nacisk na transparentność użycia GenAI, odpowiedzialność autora, bezpieczeństwo danych, kontrolę jakości treści oraz kompleksową edukację w zakresie odpowiedzialnego korzystania z narzędzi AI przez naukowców wnoszących o finansowanie oraz recenzentów. Innym przykładem jest niemiecka agencja grantowa DFG, która nałożyła na wnioskodawców wymóg złożenia oświadczenia w przypadku użycia GenAI do analizy danych oraz w przypadku generowania hipotez badawczych. Nie ma obowiązku składania takiej deklaracji wykonując korektę językową, zaleca się jednak transparentność w całym procesie przygotowania wniosku. W Wielkiej Brytanii (agencja UKRI) stworzono wytyczne dotyczące etycznego wykorzystania GenAI w badaniach. Promowane są szkolenia na temat odpowiedzialnego stosowania AI w procesach grantowych. Amerykańska NSF z kolei przygotowała zalecenia dotyczące ochrony poufności danych i weryfikacji treści generowanych przez AI. Wdrażane są mechanizmy audytu jakości recenzji. Czasopisma naukowe (Elsevier, Springer) nakładają na autorów obowiązek ujawnienia użycia GenAI w procesie przygotowania publikacji. Zakazane jest generowanie treści merytorycznych bez weryfikacji przez autora. Coraz powszechniejsze jest przygotowywanie polityk instytucjonalnych w tym zakresie. Uczelnie wprowadzają regulaminy określające dopuszczalne zastosowania AI (np. korekta językowa, tłumaczenia) i zakazujące generowania treści merytorycznych bez weryfikacji. Wprowadza się wymóg przejrzystości w procesie oceny. Recenzenci muszą ujawniać, czy korzystali z AI i w jakim zakresie. Niektóre uczelnie w USA i UE, jak i agencje grantowe, wdrażają lokalne modele językowe (ang. LLM) działające na serwerach instytucjonalnych, aby chronić poufność danych bez ryzyka ich wycieku do komercyjnych modeli.

³⁵ Pełna treść stanowiska dostępna jest na stronie internetowej NCN pod adresem:

<https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/2025-stanowisko-NCN-genSI.pdf>

Techniczne wsparcie GenAI w przygotowywaniu wniosku nie budzi większych kontrowersji. Kluczowe jest jednak, aby autorzy uważnie weryfikowali generowane treści i byli świadomi potencjalnych zagrożeń, zwłaszcza w zakresie rzetelności naukowej, praw autorskich oraz zasad etyki.

Zapowiedziane monitorowanie rozwoju GenAI w kontekście działalności naukowej skłoniło Centrum do przeprowadzenia sondażu wśród wnioskodawców w konkursach NCN. Celem badania było rozpoznanie skali zjawiska oraz stworzenie punktu wyjścia do prac nad przyszłymi regulacjami NCN. W październiku 2025 r. do kierowników projektów naukowych, którzy złożyli wnioski w wybranych rodzajach konkursów NCN rozstrzygniętych w ciągu ostatnich dwóch lat — OPUS 26, 27 i 28, SONATA 19 i 20 oraz PRELUDIUM 23 — skierowano prośbę o udział w sondażu w formie krótkiej, dobrowolnej i anonimowej ankiety. Zaproszenie miało formę wiadomości e-mail z linkiem prowadzącym bezpośrednio do kwestionariusza, który dotyczył m.in. dotychczasowego wykorzystania GenAI w procesie przygotowywania wniosków, dopuszczalnych zastosowań narzędzi GenAI w przyszłych staraniach o finansowanie badań, używanych typów narzędzi oraz opinii na temat wykorzystania GenAI w procesie oceny wniosków. Odpowiedzi zostały automatycznie zakodowane w sposób uniemożliwiający identyfikację poszczególnych kierowników projektów, a jednocześnie pozwalający na statystyczne porównanie odpowiedzi wnioskodawców, których projekty zakwalifikowano do finansowania i odrzucono.

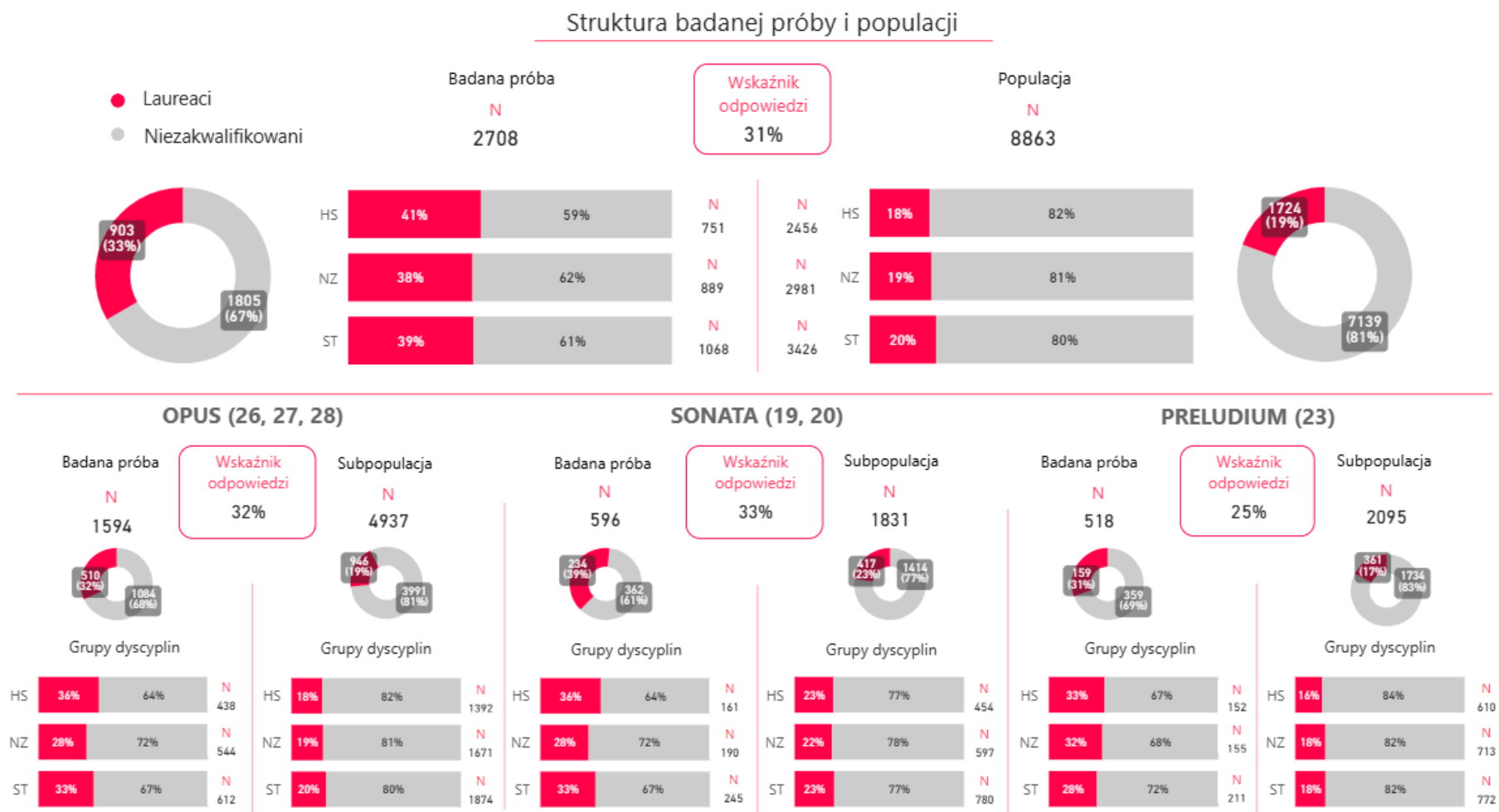
Spśród 8863 osób zaproszonych do udziału w sondażu, odpowiedzi udzieliło 2708 naukowców, co daje 31% wskaźnik uczestnictwa. W strukturze respondentów 33% stanowili laureaci konkursów NCN, natomiast 67% to naukowcy, których wnioski nie uzyskały finansowania (Rys. 5.32). Analiza poziomu odpowiedzi w podziale na typy konkursów pokazuje względną stabilność wskaźnika uczestnictwa. W konkursach OPUS i SONATA wyniósł on odpowiednio 32% i 33%, natomiast w PRELUDIUM był niższy i osiągnął 25%. W podziale na grupy dyscyplin nie odnotowano istotnych różnic w skłonności do udziału w badaniu, co wskazuje na względnie jednorodny poziom zainteresowania sondażem w środowisku naukowym. Zauważalna jest natomiast nadreprezentacja laureatów wśród respondentów w porównaniu do ich udziału w populacji naukowców zaproszonych do badania. Jest to istotne z perspektywy interpretacji wyników, ponieważ struktura respondentów może w pewnym stopniu odzwierciedlać doświadczenia bardziej skutecznych użytkowników systemu grantowego NCN.

Dziękujemy wszystkim naukowcom, którzy wzięli udział w sondażu. Przekazane opinie stanowią cenne źródło wiedzy, które realnie poszerza zrozumienie skali i zakresu wykorzystania technologii GenAI w systemie grantowym NCN. Dzięki zaangażowaniu osób badanych możliwe było wskazanie zagrożeń, korzyści oraz wyzwań związanych z rozwojem technologii GenAI z perspektywy kierowników projektów badawczych, co stanowi ważny wkład w proces kształtowania przyszłych regulacji Centrum w tym obszarze.

Konkluzje przedstawione w dalszej części opracowania zostały podzielone na dwa obszary tematyczne: wykorzystanie GenAI w przygotowywaniu wniosków grantowych oraz w procesie ich oceny. Prezentowane wyniki analiz obejmują wszystkie zebrane odpowiedzi, prezentując dane liczbowe obrazujące skalę zjawiska, a następnie interpretację komentarzy respondentów w celu uchwycenia kontekstu udzielonych odpowiedzi.

Przed lekturą wniosków z sondażu, zgodnie z prośbą jednego z uczestników, prosimy o chwilę refleksji nad pytaniem: *„czy rzeczywiście wierzymy, że współczesna ścieżka nauki, oparta przede wszystkim na zwiększaniu liczby analiz, prowadzi do realnej wartości dodanej i do tego, co określamy mianem „naukowej doskonałości”? Tę ścieżkę niewątpliwie wspomaga GenAI. Tymczasem, jak się zdaje, prawdziwym dobrem deficytowym pozostaje namysł, a w tym obszarze GenAI, wbrew szumnym deklaracjom koncernów technologicznych bijących kolejne giełdowe rekordy, raczej przeszkadza niż pomaga”*.

Rysunek 5.32 Struktura próby i populacji wnioskodawców wybranych konkursów NCN objętych sondażem

Źródło: Opracowanie Zespołu ds. Analiz i Ewaluacji NCN

Wykorzystanie GenAI w przygotowaniu wniosku grantowego

Ankietowani naukowcy przekazali informacje dotyczące dotychczasowego wykorzystania narzędzi GenAI oraz przedstawili swoje stanowiska w sprawie dopuszczenia ich stosowania w systemie grantowym NCN (Rys. 5.33). Z udzielonych odpowiedzi wynika, że większość, bo blisko 60% respondentów nie używała narzędzi GenAI podczas przygotowywania wniosków składanych do NCN, natomiast nieco ponad 40% zadeklarowało ich wykorzystanie. Perspektywa przyszłego stosowania GenAI jest jeszcze wyraźniejsza: około 60% badanych uznało, że Centrum powinno dopuszczać możliwość korzystania z GenAI podczas prac nad przygotowywaniem projektów badawczych. Analiza odpowiedzi nie wykazała istotnych różnic, biorąc pod uwagę zarówno grupy dyscyplin, jak i wyniki konkursów, przy czym to laureaci nieznacznie częściej dopuszczają użycie GenAI w porównaniu do kierowników projektów, którzy nie uzyskali finansowania (różnica 5 p.p.).

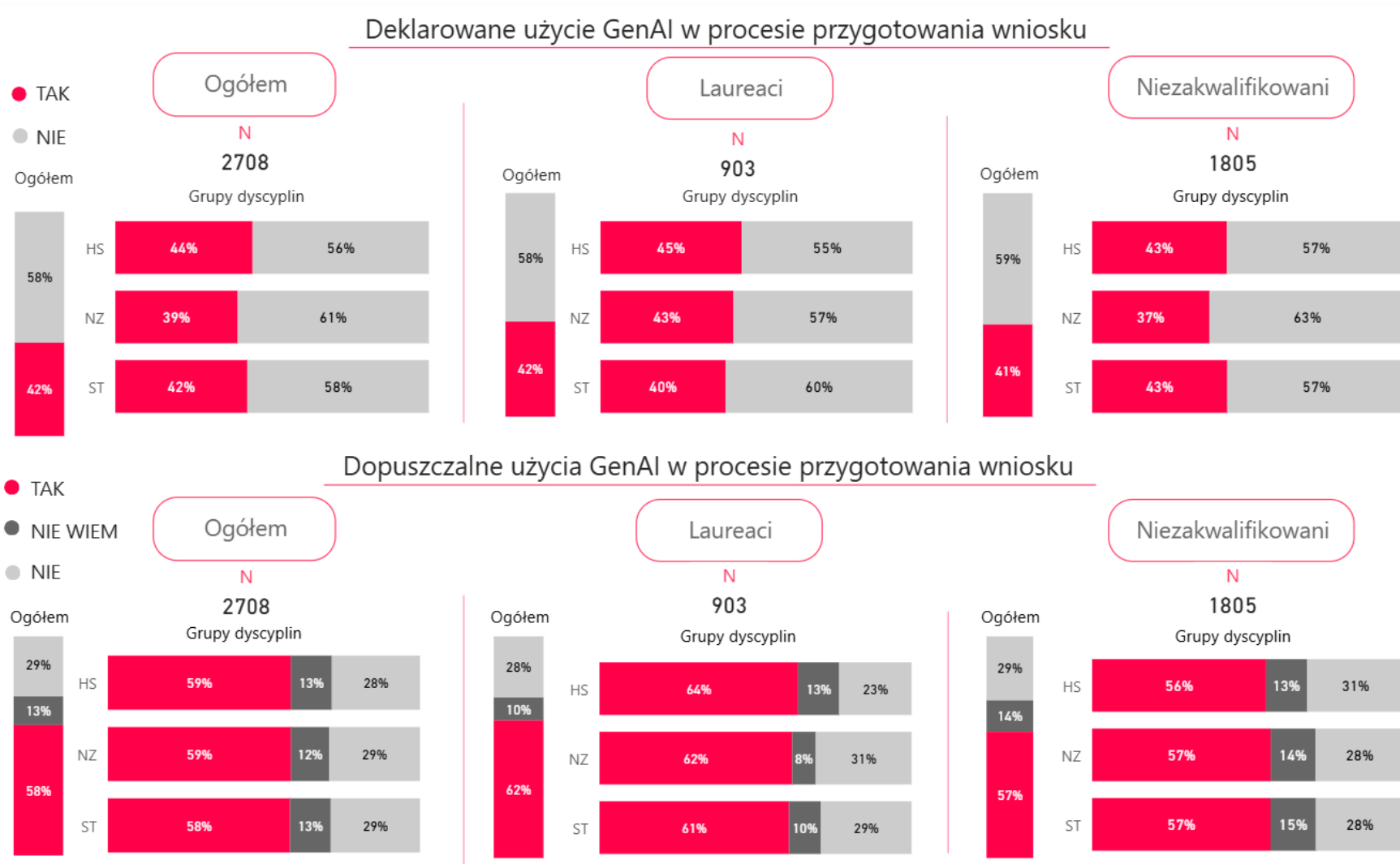
Wyniki jednoznacznie wskazują na rosnące zainteresowanie narzędziami GenAI oraz zwiększającą się gotowość środowiska naukowego do ich włączania w standardowe praktyki pracy badawczej.

Wśród uczestników badania zauważalne są różnice w korzystaniu z narzędzi GenAI w zależności od typu konkursu, w którym składali swoje wnioski. Respondenci startujący w konkursach skierowanych do naukowców na wczesnym etapie kariery nieznacznie częściej deklarowali użycie GenAI podczas przygotowywania wniosku. W grupie wnioskodawców konkursu SONATA było to 49% badanych, a w konkursie PRELUDIUM 45%. Wśród uczestników badania startujących w otwartym dla wszystkich naukowców konkursie OPUS odsetek ten wyniósł 37% (Rys. 5.34).

Analiza odpowiedzi respondentów pokazuje również różnice pomiędzy laureatami a wnioskodawcami, którzy nie otrzymali finansowania. W konkursach SONATA i PRELUDIUM częściej o stosowaniu narzędzi GenAI informowali wnioskodawcy nieskuteczni (różnica odpowiednio 8 p.p. i 5 p.p.), natomiast w konkursie OPUS sytuacja jest odwrotna: wśród respondentów to laureaci częściej wskazywali na użycie GenAI niż osoby, które nie uzyskały finansowania (różnica 6 p.p.).

W podziale na typy konkursów opinie respondentów dotyczące dopuszczenia przez NCN możliwości użycia narzędzi GenAI w pracy nad wnioskiem grantowym są zbliżone do ogólnych wyników sondażu. Najczęściej pozytywne stanowisko wyrażali uczestnicy konkursów skierowanych do osób na wczesnym etapie kariery: 64% osób w konkursie w SONATA i 61% w PRELUDIUM. Najniższy odsetek zwolenników odnotowano w grupie respondentów konkursu OPUS (56%), co może być związane z większą różnorodnością etapów kariery kierowników projektów. Laureaci konkursów OPUS i PRELUDIUM nieco częściej popierają możliwość wykorzystania GenAI w porównaniu do wnioskodawców bez przyznanego finansowania (różnica odpowiednio 6 p.p. i 5 p.p.). W konkursie SONATA wynik oceny nie różnicuje opinii: zgodę na dopuszczenie GenAI deklaruje 64% zarówno laureatów, jak i wnioskodawców bez uzyskanego finansowania. W podziale na grupy dyscyplin poziom akceptacji stosowania GenAI pozostaje zbliżony.

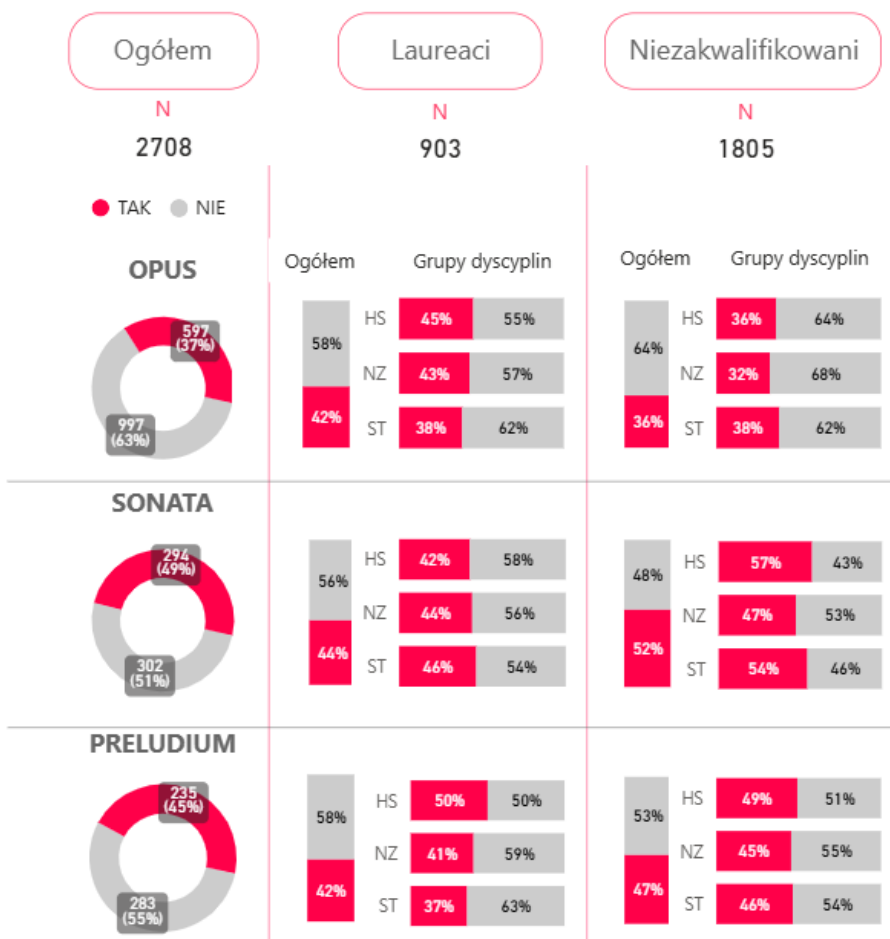
Rysunek 5.33 Użycie GenAI podczas przygotowania wniosków składanych w konkursach NCN oraz ocena dopuszczalności jej stosowania: ogółem, wśród laureatów oraz wnioskodawców bez finansowania (niezakwalifikowani)

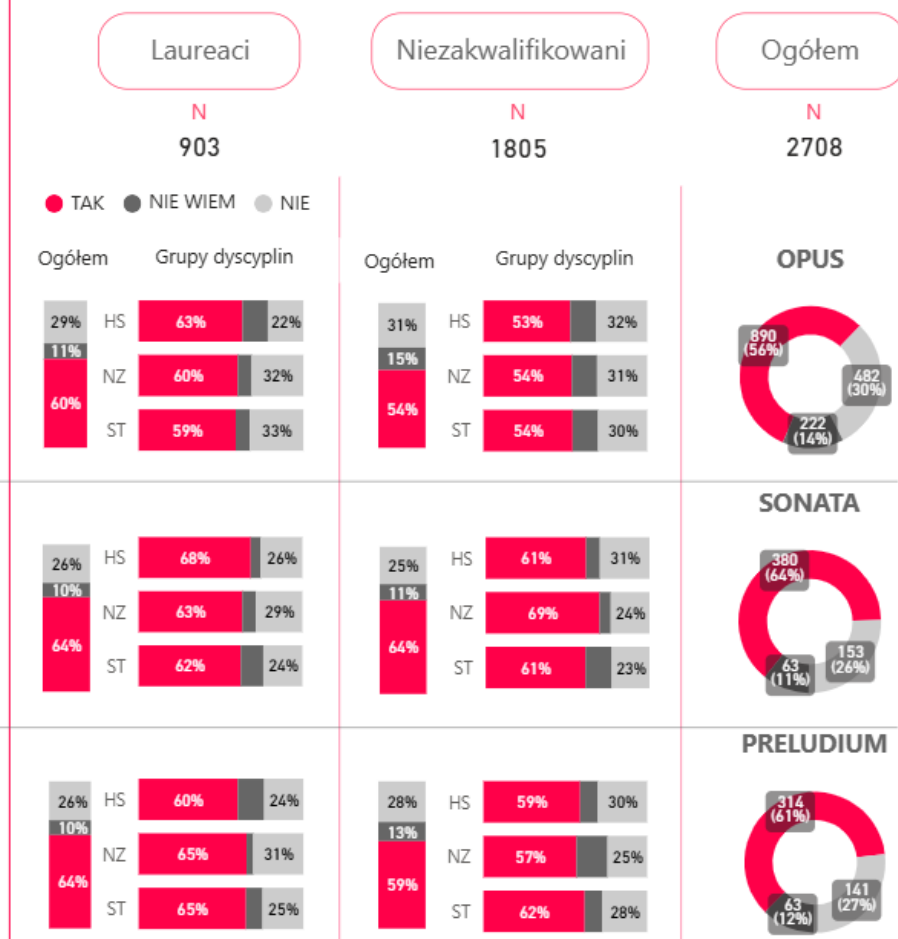
Źródło: Opracowanie Zespołu ds. Analiz i Ewaluacji

Rysunek 5.34 Użycie GenAI podczas przygotowania wniosków składanych w konkursach NCN oraz ocena dopuszczalności jej stosowania w podziale na typ konkursu: ogółem, wśród laureatów oraz wnioskodawców bez finansowania (niezakwalifikowani)

Deklarowane użycie GenAI w procesie przygotowania wniosku

Dopuszczalne użycia GenAI w procesie przygotowania wniosku

Źródło: Opracowanie Zespołu ds. Analiz i Ewaluacji

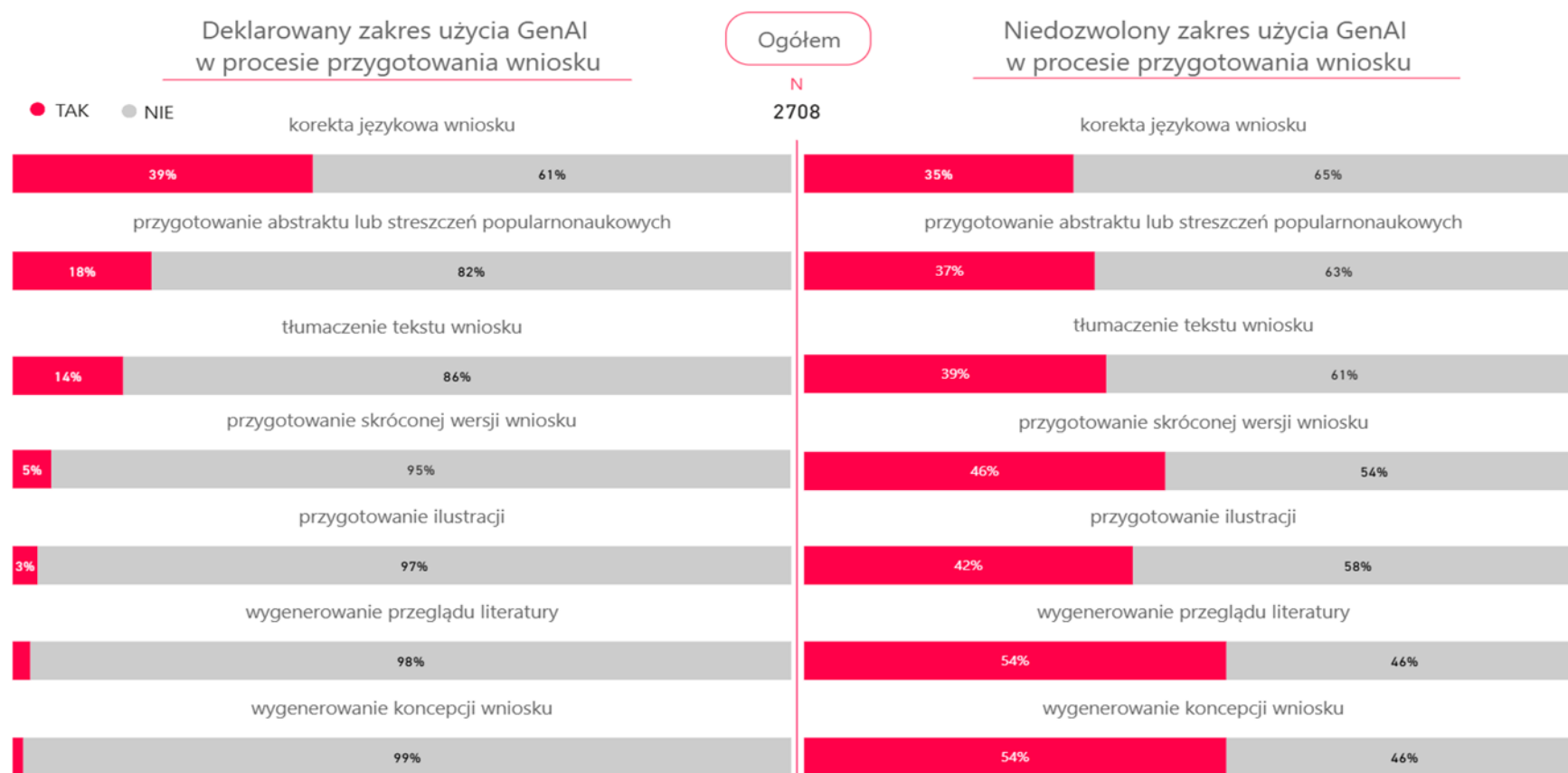
Poza oceną skali wykorzystania narzędzi AI w przygotowaniu dokumentacji aplikacyjnej, w sondażu zapytano również o konkretne zadania, w których wnioskodawcy konkursów NCN stosowali rozwiązania GenAI oraz te, które ich zdaniem powinny być w przyszłości objęte zakazem. Najczęściej wskazywanymi dotychczas zastosowaniami były: korekta językowa (39% wskazań ogółem), przygotowanie abstraktu lub streszczenia popularnonaukowego (18%) oraz tłumaczenie tekstu wniosku (14%) (Rys. 5.35).

W kontekście potencjalnych przyszłych regulacji największy sprzeciw budzi wykorzystanie GenAI do stworzenia koncepcji wniosku i przygotowania przeglądu literatury (po 54% wskazań ogółem), a także do opracowania skróconej wersji wniosku (46%) (Rys. 4). Jednocześnie wsparcie techniczne w postaci korekty językowej, tłumaczeń oraz przygotowania abstraktu lub streszczenia popularnonaukowego, czyli zakresy najczęściej wskazywane jako przygotowane dotychczas przy użyciu GenAI, uzyskało aprobatę ponad 60% badanych.

Najczęściej stosowanymi narzędziami GenAI pozostają: ChatGPT (32%), Grammarly (16%) i DeepL (13%) (Rys. 5.36).

Niespecyficzny profil stosowania narzędzi GenAI w procesie przygotowywania wniosków grantowych znajduje potwierdzenie w niskim zróżnicowaniu deklaracji respondentów, zarówno w odniesieniu do zakresu wykorzystania tych narzędzi, jak i proponowanych ograniczeń ich wykorzystania. Uzyskane odpowiedzi nie wykazują istotnych różnic ani ze względu na wynik konkursu (laureaci vs. wnioskodawcy bez finansowania), ani ze względu na grupę dyscyplin naukowych, w których prowadzone są badania. Zbieżność postaw wskazuje, że narzędzia GenAI funkcjonują obecnie w praktyce badawczej jako rozwiązania powszechne, wykorzystywane w zbliżony sposób niezależnie od profilu naukowego wnioskodawców.

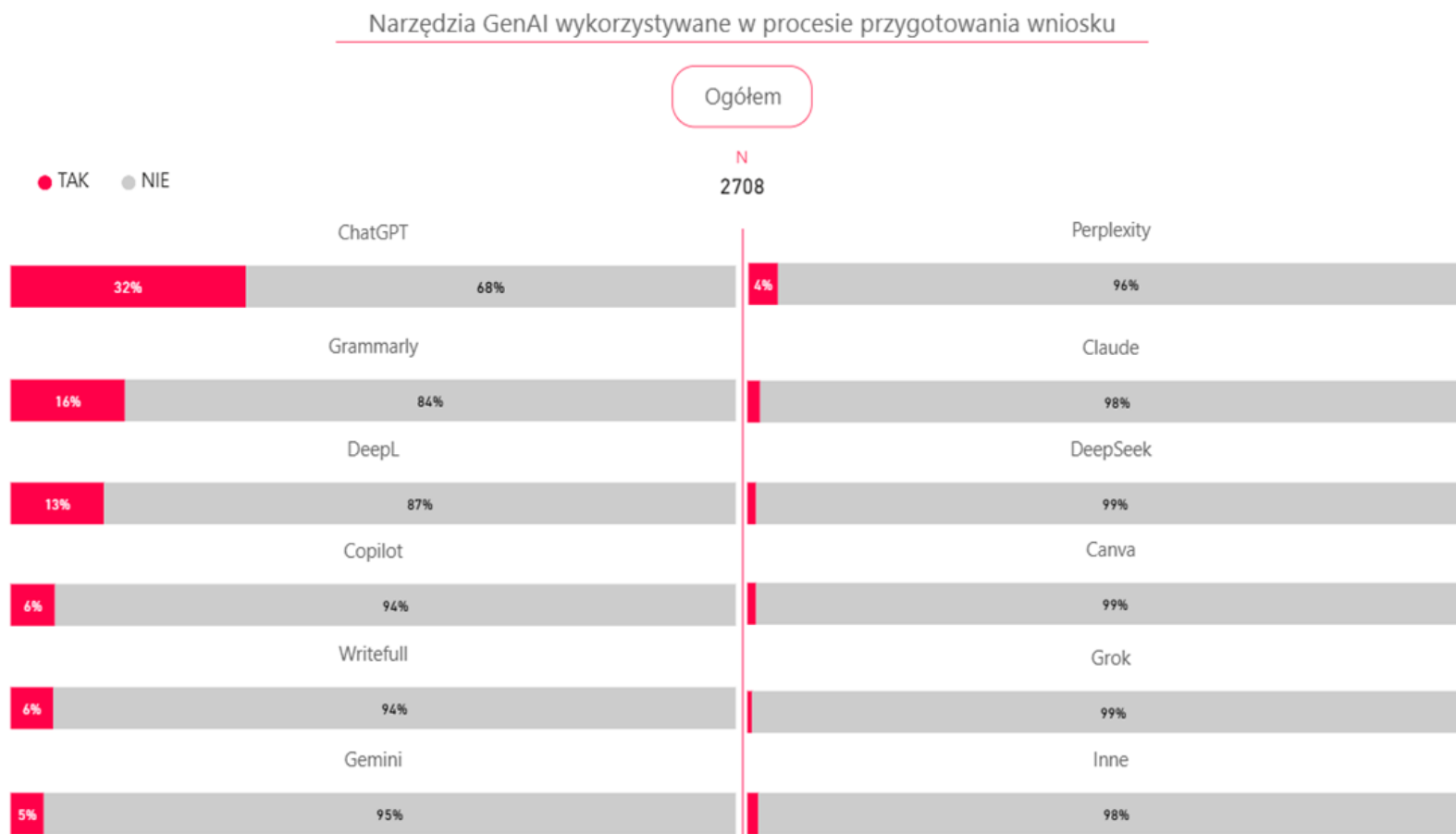
Rysunek 5.35 Deklarowany i niedozwolony zakres wykorzystania narzędzi GenAI w przygotowaniu wniosków składanych w konkursach NCN (ogółem*)

* możliwość wskazania wielu odpowiedzi przez respondenta.

Źródło: Opracowanie Zespołu ds. Analiz i Ewaluacji

Rysunek 5.36 Narzędzia GenAI użyte w procesie przygotowania wniosków składanych w konkursach NCN (ogółem*)

* możliwość wskazania wielu odpowiedzi przez respondenta.

Źródło: Opracowanie Zespołu ds. Analiz i Ewaluacji

Uwzględnienie w analizie komentarzy uczestników sondażu umożliwia odtworzenie argumentacji leżącej u podstaw ich odpowiedzi.

Badani kierownicy projektów we wszystkich analizowanych grupach zgodnie wskazywali, że wykorzystanie narzędzi GenAI w procesie przygotowywania wniosków grantowych ma obecnie charakter powszechny i jest postrzegane jako zjawisko nieuniknione. Respondenci przewidywali dalsze nasilanie się tego trendu w przyszłości, co wiązano zarówno z dynamicznym rozwojem technologii GenAI, jak i rosnącą dostępnością tych narzędzi. Różnice pomiędzy grupami badanych dotyczyły przede wszystkim rozkładu odpowiedzialności za stosowanie tych technologii. W wypowiedziach przedstawiono pełne spektrum stanowisk: od koncepcji zakładającej wyłączną odpowiedzialność badacza, przez propozycje przeniesienia jej na instytucję finansującą, aż po rozwiązania hybrydowe, łączące oba te podejścia.

Grupa kierowników projektów akcentująca konieczność utrzymania pełnej odpowiedzialności badacza za merytoryczną treść i jakość przygotowywanych wniosków podkreślała, że narzędzia GenAI mogą pełnić jedynie funkcję pomocniczą, nie zastępując pracy koncepcyjnej ani decyzji naukowca. Argumentowali, że potencjalne zakazy stosowania GenAI są w praktyce nieskuteczne, zwłaszcza w kontekście globalnej konkurencji naukowej, gdzie narzędzia te stają się standardem wspierającym pracę badaczy. Respondenci wyrażali brak zaufania do skuteczności kontroli wykorzystania narzędzi GenAI przez agencje finansujące badania. Ostrzegano, że wprowadzenie zakazów czy ograniczeń użycia GenAI bez realnych możliwości ich egzekwowania doprowadzi do powstania rozwiązań fasadowych, które jedynie pozornie zapewnią zgodność z regulacjami. Tego typu działania nie tylko nie eliminują ryzyka nadużyć, ale mogą dodatkowo osłabiać zaufanie do systemu grantowego i całego środowiska naukowego.

(...) NCN powinno dopuszczać wykorzystanie GenAI przy składaniu wniosków, oraz ich ocenie. Nie powinno go również nadmiernie ograniczać ponieważ jest to zwykłe narzędzie, którego wykorzystanie w odpowiedni sposób pozwala znacznie ulepszyć jakość pracy naukowców. Tak jak w każdym wypadku, mogą wydarzyć się nadużycia, ale żadne ograniczenie nie jest w stanie skutecznie tego wykryć i powstrzymać.

Opinia uczestnika sondażu

Wykorzystanie GenAI w procesie przygotowania wniosków grantowych nie powinno być w żaden sposób ograniczane ponieważ w praktyce nie będzie możliwe wyegzekwowanie takich ograniczeń. Należy jednak podkreślać, że kierownik projektu bierze pełną odpowiedzialność za treść wniosku niezależnie od tego czy został on stworzony przy użyciu GenAI czy nie.

Opinia uczestnika sondażu

Podkreślano, że przygotowywanie wniosków grantowych jest procesem czasochłonnym i obciążającym, a wykorzystanie GenAI może znacząco usprawniać działania o charakterze redakcyjnym i organizacyjnym. Do najczęściej wskazywanych zastosowań należały: korekty językowe, tłumaczenia, weryfikacja poprawności stylistycznej i gramatycznej, sprawdzanie zgodności z regulaminami konkursów oraz generowanie materiałów pomocniczych, takich jak: grafiki, wykresy, tabele, streszczenia czy wstępne przeglądy literatury.

Jednocześnie respondenci tej grupy sceptycznie oceniali zdolność GenAI do tworzenia zasadniczych treści merytorycznych, takich jak: koncepcja projektu, hipotezy badawcze, plan i zadania badawcze czy metodyka. Próby użycia GenAI do tworzenia szkicu opisu projektu postrzegano jako nieefektywne, prowadzące do powstania tekstów niespójnych, pełnych powtórzeń, wymagających więcej pracy przy korekcie niż samodzielne napisanie treści. Część wypowiedzi dopuszcza ograniczone zastosowanie narzędzi GenAI jako wsparcia w dopracowaniu sposobu prezentacji pomysłu badawczego, a także wskazuje na ich potencjał inspiracyjny wynikający z interakcji z AI. Podkreślano jednak, że tego rodzaju pomoc nie powinna zastępować procesu formułowania kluczowych decyzji i założeń projektowych przez naukowca.

Wykorzystanie GenAI do pisania tekstu uważam za pomysł nietrafiony, ale użycie tego narzędzia do SPRAWDZENIA tekstu lub wstępnego przeszukania literatury byłoby okej, jest to ułatwienie pracy i skrócenie jej czasu.

Opinia uczestnika sondażu

Cedowanie mózgu na AI przy pisaniu to zły pomysł. Mogą to być użyteczne narzędzia do korekty języka, wyszukiwania informacji, zbierania literatury i tworzenia podsumowań. Przygotowanie wniosku grantowego to jednak mnóstwo oryginalnej pracy, którą trzeba podjąć świadomie. Wątpię, że NCN dysponuje zasobami do weryfikacji wniosków napisanych z wykorzystaniem GenAI. Wykorzystanie generatywnej SI może doprowadzić do zatracenia granicy pomiędzy oryginalnym wkładem autora wniosku a ogólnikami generowanymi automatycznie. Kto jest wtedy faktycznym autorem? To nie jest ważne. Ogólniki odpadną z konkurencji.

Opinia uczestnika sondażu

Wśród tej grupy uczestników sondażu dominowało przeświadczenie, że poleganie na koncepcjach wygenerowanych przez narzędzia GenAI osłabia propozycję badawczą i wiarygodność kierownika projektu, a w konsekwencji uniemożliwia skuteczne pozyskanie finansowania. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że niski poziom wskaźnika sukcesu w konkursach NCN sprawia, iż nawet subtelne różnice w jakości merytorycznej i oryginalności koncepcji badawczej mają kluczowe znaczenie dla oceny eksperckiej. W tak silnie konkurencyjnym środowisku wnioski oparte na schematycznych, powierzchownych inspiracjach generowanych przez GenAI będą łatwe do odróżnienia od projektów przygotowanych z rzeczywistym namysłem i krytyczną refleksją. To odróżnienie nie będzie jedynie akademicką obserwacją. W praktyce przełoży się bezpośrednio na odrzucenie tych propozycji, które noszą ślady nadmiernego lub bezkrytycznego zaufania wobec narzędzi GenAI. W efekcie mechanizm selekcji jakościowej zostanie wzmocniony, a system grantowy będzie podlegał stopniowemu samooczyszczaniu.

Jakość generowanych treści naukowych (fragmentów wniosku, bibliografii, skrótów, interpretacji badań, tworzenie przeglądów literatury czy grafik) na obecnym stopniu zaawansowania GenAI jest na tyle niska, że w przypadku nauk ścisłych wnioski takie będzie zawierał wiele błędów merytorycznych lub ewidentnych nieudomówień lub wciąż wymagał "manualnego" uzupełnienia. Z tego powodu uważam, że wykorzystanie GenAI nie powinno być zabronione, ponieważ osoba, która go bezmyślnie wykorzysta będzie skazana na odrzucenie wniosku przez eksperta w danej dziedzinie. Wykorzystanie GenAI w korekcie językowej nie powinno być zabronione, bo nie stanowi większego nadużycia niż korzystanie z profesjonalnych usług tłumaczeń przez native speaker. Zabraniając GenAI w korekcie językowej należałoby zabronić również korzystania z korekty językowej profesjonalnych biur tłumaczeń czy osób wykonujących takie prace na zlecenie. Jaka jest różnica dla wartości wniosku między poprawą dokonaną przez GenAI, a poprawą dokonaną przez tłumacza przysięgłego? GenAI stanowi większe zagrożenie dla społeczeństwa, gdy wykorzystywana jest do tworzenia tzw "fake news" niż do tworzenia treści naukowych.

Opinia uczestnika sondażu

Moim zdaniem, na obecnym etapie rozwoju, GenAI może być pomocne w doborze i analizie publikacji naukowych, ale nie uczy krytycznego myślenia. Dlatego pisząc wnioski, które mają szansę na odniesienie sukcesu, należy brać pod uwagę, że zrozumienie tematu projektu i przewidywanie potencjalnych niepowodzeń będzie wynikało przede wszystkim z naszego samodzielnego i głębokiego zaangażowania w jego przygotowanie.

Opinia uczestnika sondażu

Wypowiedzi drugiej grupy respondentów prezentują stanowisko wyraźnie przeciwstawne wobec opinii zwolenników ograniczonego wykorzystania narzędzi GenAI. Zwraca uwagę zdecydowany ton formułowanych ocen, podkreślający kategorię sprzeciw wobec jakiegokolwiek formy zastępowania człowieka przez GenAI w procesie przygotowywania wniosków grantowych. W ich ocenie jedynym właściwym rozwiązaniem jest wprowadzenie całkowitego zakazu stosowania tego typu technologii.

Podstawą tego stanowiska są argumenty etyczne. Badani naukowcy podkreślali, że wykorzystanie GenAI podważa sens konkursów grantowych i zagraża uczciwości akademickiej. Ich zdaniem wnioski grantowe stanowią dowód zdolności badacza do planowania i prowadzenia badań, a jego przygotowanie jest integralną częścią pracy twórczej. Projekt badawczy powinien w pełni odzwierciedlać wiedzę i kompetencje autora, a wspomaganie się generatywną sztuczną inteligencją w tym zakresie uznawano za nieuczciwe. Respondenci ostrzegali, że nadmierne zaufanie do GenAI może prowadzić do zaniku umiejętności krytycznego myślenia, a w konsekwencji do utraty sensu prowadzenia badań naukowych.

Projekty składane w NCN powinny być w pełni autorskie tak, jak badacze i badaczki powinny swojej pracy kierować się uczciwością. Nie wyobrażam sobie, żeby wygrywały projekty, w których opisy były pisane przez GenAI w jakimkolwiek stopniu.

Opinia uczestnika sondażu

Tworzenie koncepcji badań i samego wniosku to wysiłek twórczy, praca intelektualna. Moim zdaniem wykorzystanie generatywnej AI to oszustwo. Taki wniosek nie odzwierciedla możliwości zespołu, nie stanowi utworu w świetle ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, jest też nieuczciwą konkurencją w stosunku do innych wniosków tworzonych bez narzędzi GenAI.

Opinia uczestnika sondażu

Sportowców na dopingach eliminuje się z zawodów. Naukowiec powinien być tak samo traktowany

Opinia uczestnika sondażu

Wyraźnie wskazywano na pogłębiający się kryzys wiarygodności nauki, który zdaniem tej grupy uczestników sondażu jest bezpośrednio związany nie tylko z rosnącym wykorzystaniem narzędzi GenAI w praktyce badawczej, lecz także z częstszym odchodzeniem samych badaczy od przestrzegania fundamentalnych zasad metody naukowej. Alarmowano, że opieranie pomysłów badań podstawowych na modelach GenAI trenowanych na danych historycznych, z pominięciem danych nieopublikowanych, doprowadzi do blokowania innowacyjności projektów, ograniczając ich oryginalność i zdolność do wprowadzania nowych rozwiązań. Korzystanie z niekontrolowanych, publicznych technologii GenAI wiąże się z poważnym ryzykiem naruszenia poufności danych, co w ocenie respondentów stanowi jedno z kluczowych zagrożeń dla rzetelności badań. Poufność danych, jak zaznaczali uczestnicy sondażu, jest fundamentem bezpieczeństwa procesu naukowego. Jej naruszenie może prowadzić do utraty prywatności uczestników, kradzieży własności intelektualnej oraz manipulacji wynikami badań. Szczególnie alarmujące jest ryzyko związane z narzędziami publicznymi działającymi w „chmurze”, które mogą przechowywać wprowadzone informacje i wykorzystywać je do trenowania modeli. Brak kontroli nad przepływem danych zwiększa prawdopodobieństwo wycieku nieopublikowanych wyników, co zagraża przewadze konkurencyjnej projektów.

GenAI to statystyczny model tego, co powinno nastąpić. Nic nie wie i nie potrafi myśleć. Nie chcę, aby aplikacje były tworzone lub recenzowane przez coś, co nie ma żadnej wiedzy i zmysła, niezależnie od tego, jak zaawansowane się wydaje. GenAI powinno zostać zakazane.

Opinia uczestnika sondażu

(...) Wykorzystanie GenAI w procesie przygotowania wniosków grantowych jest nieuczciwe wobec naukowców, którzy konsekwentnie rozwijają swój warsztat badawczy, są kreatywni, mają wiedzę i doświadczenie konieczne do realizacji zaproponowanych w projektach badań. Uważam, że wykorzystywanie GenAI w procesie przygotowania wniosków grantowych jest nieuczciwe, prowadzi do kradzieży środków publicznych i promowania naukowych cwaniaków, którzy następnie będą generować za pomocą GenAI publikacje (jako recenzent manuskryptów spotkałam się z takimi przypadkami - autorami takich publikacji na razie byli studenci, którzy potrzebowali "dorobku" do rekrutacji do szkoły doktorskiej), zdobywać stopnie i tytuły naukowe i hamować rozwój uczciwych i inteligentnych naukowców na wszystkich etapach rozwoju naukowego - doprowadzi to do katastrofy cywilizacyjnej.

Opinia uczestnika sondażu

Przedstawiciele tej grupy byli jednomyślni: obowiązek ochrony integralności procesu grantowego spoczywa na NCN, ponieważ to agencja posiada władzę regulacyjną i musi stworzyć mechanizmy uszczelniające, zdolne do wykrywania oraz przeciwdziałania użycia GenAI w projektach badawczych. Kierownicy projektów podkreślali, że skuteczna kontrola wymaga zaawansowanych narzędzi technicznych, jak i jasnych procedur sankcyjnych, aby uniknąć sytuacji, w której regulacje stają się fasadowe. Bez realnych oraz surowych sankcji ze strony NCN istnieje poważne ryzyko masowego napływu wniosków przygotowanych przy użyciu narzędzi GenAI. Taki scenariusz, w ocenie respondentów, doprowadzi do erozji standardów rzetelności naukowej konsekwentnie budowanych przez Centrum na przestrzeni ostatnich 15 lat działalności.

W oczekiwanych mechanizmach uszczelniających procedury konkursowe Centrum kluczowe znaczenie ma nie tyle sama procedura kontrolna, ile przede wszystkim kształtowanie uczciwych postaw w środowisku naukowym. Przeciwnicy użycia GenAI argumentowali, że NCN ponosi odpowiedzialność nie tylko za ocenę złożonych wniosków, lecz także za stanowcze wyznaczanie granic dopuszczalnych praktyk. Ich zdaniem Centrum pełni ważną rolę edukacyjną w przygotowaniu badaczy, zwłaszcza osób z krótkim stażem naukowym, do samodzielnego tworzenia wniosków grantowych, co stanowi istotny element rozwoju kompetencji naukowych i zdolności naukowców do skutecznego konkurencji w systemie grantowym, także poza Polską. Wskazywano ponadto na konieczność podnoszenia świadomości wśród recenzentów, którzy powinni być przygotowani do identyfikowania nieuczciwych praktyk związanych z użyciem GenAI.

Agencja grantowa, taka jak NCN, ma za zadanie wyznaczać podstawowe kierunki pracy badawczej w Polsce. W moim odczuciu, wnioski nie powinny być pisane z wykorzystaniem GenAI, gdyż wnosi to moje zastrzeżenia do kontroli, jaką środowisko naukowe ma nad wytyczaniem tychże kierunków (...).

Opinia uczestnika sondażu

Uważam, że wykorzystanie GenAI do pisania jakichkolwiek tekstów jest objawem niskiej inteligencji piszącego oraz ogranicza jego rozwój w zakresie formułowania myśli, ponieważ taka osoba przestaje tę umiejętność ćwiczyć. Z tego powodu sądzę, że korzystanie z AI powinno być w środowisku naukowym zwalczane na każdym możliwym etapie i popieram całym sercem zwalczanie go przez NCN.

Opinia uczestnika sondażu

Uważam że GenAI nie powinno być wykorzystywane na ŻADNYM etapie związanym z procesem grantowym. Jest to narzędzie szkodliwe społecznie, środowiskowo i o wątpliwym podłożu etycznym jeśli chodzi o trenowanie tych algorytmów - głównie chodzi tutaj o brak poszanowania praw autorskich, które przecież powinny być tak ważne dla naukowców. Osoba opracowująca wniosek korzystając z GenAI ryzykuje dokonanie plagiatu, jak i również poddaje to w wątpliwość faktyczne naukowe kompetencje takiej osoby. W momencie operowania dużymi kwotami i inwestycji w naukę,

pieniądze te powinny iść do naukowców z wiedzą i pasją i umiejętnościami zapewniającymi postęp nauki. GenAI może fałszować ten obraz. Dodatkowo instytucja państwowa nie powinna popierać/zachęcać używania tej technologii z racji niebezpieczeństw jakie ze sobą niesie, związanych właśnie z plagiatem, fałszywymi informacjami (tzw. halucynacje) oraz ogólnym nieodpowiedzialnym zużyciem zasobów. Warto też zwrócić wnioskującym uwagę, że używając GenAI do swoich wniosków, dzielą się swoimi pomysłami i projektami z bazami danych korporacji odpowiedzialnych za użyte narzędzie i zgadzają się na wykorzystywanie swojej pracy przez podmioty dalekie naukowym wartościom

Opinia uczestnika sondażu

Połączeniem skrajnych stanowisk jest tzw. „droga środka”, zakładająca podział odpowiedzialności za wykorzystanie narzędzi GenAI pomiędzy kierownika projektu a NCN. Uczestnicy sondażu z tej najliczniejszej grupy argumentowali, że kluczowe znaczenie ma stopniowe i systematyczne budowanie świadomości w zakresie dopuszczalnego zakresu oraz form stosowania GenAI w procesie przygotowywania wniosków grantowych. W ich ocenie to agencje finansujące badania powinny inicjować działania edukacyjne, które nie tylko zwiększą świadomość ryzyka związanego z bezrefleksyjnym wykorzystaniem generatywnej sztucznej inteligencji, ale również przyczynią się do kształtowania kultury odpowiedzialności i zaufania po obu stronach systemu grantowego. Fundamentem tego podejścia jest jawność stosowanych technologii GenAI, połączona z nadzorem NCN oraz ograniczone przyzwolenie na ich użycie w warunkach pełnej kontroli i odpowiedzialności kierownika projektu. Kluczowym elementem jest fakt, że to naukowiec ponosi konsekwencje za zakres użycia GenAI we wniosku, działając w granicach jasno określonych regulacji i świadomie akceptując obowiązujące zasady oraz sankcje. Takie rozwiązanie ma zapewnić transparentność, minimalizować ryzyko nadużyć i jednocześnie umożliwić bezpieczne korzystanie z narzędzi GenAI w ramach odpowiedzialnego systemu grantowego.

Punktem wyjścia w tym podejściu jest ustanowienie jasnych, pragmatycznych i egzekwowalnych zasad korzystania z narzędzi GenAI. Regulacje te powinny być narzucone przez agencję finansującą badania, jednak ich skuteczność wymaga, aby powstawały w dialogu ze środowiskiem naukowym. Zdaniem respondentów takie partycypacyjne podejście zwiększa akceptację i zrozumienie zasad, czego przykładem jest przeprowadzony sondaż. Kierownicy z tej grupy podkreślali konieczność jednoznacznego rozróżnienia pomiędzy narzędziami generatywnej sztucznej inteligencji (GenAI), które tworzą nowe treści, a klasycznymi systemami AI, które np. wspierają analizę danych lub procesy obliczeniowe. Brak takiego podziału może prowadzić do nieporozumień, błędnej interpretacji regulacji oraz ryzyka nadużyć. Jasne definicje i transparentne kryteria stosowania obu typów technologii są fundamentem ich odpowiedzialnego wykorzystania w działalności naukowej.

(...) należałoby uwzględnić wszystkie rodzaje AI w przepisach dotyczących wykorzystania AI w przygotowaniu i oceny wniosków w NCN. O ile GenAI budzi wiele kontrowersji, tak wykorzystanie modeli AI zaprogramowanych do przeszukiwania i ekstrakcji danych i wiedzy z literatury jest raczej szeroko akceptowane. Według mnie GenAI w fazie przygotowania wniosków powinno być dopuszczone do stworzenia harmonogramów, budżetu, ilustracji oraz streszczeń wniosków (może i stworzenie głównych tekstów) o ile wnioskodawca poda do wiadomości narzędzie, z którego korzystał i w jakim zakresie. Wnioskodawca jest zobligowany do pełnego zapoznania się z tak przygotowanym wnioskiem oraz pełnej odpowiedzialności za jego kształt (tak naprawdę jak do tej pory). Sądzę, że całkowity zakaz wykorzystania GenAI będzie miał negatywne skutki dla przyszłości instytucji.

Opinia uczestnika sondażu

Zwolennicy „drogi środka”, podobnie jak respondenci pierwszej grupy wskazywali, że możliwe jest wykorzystanie narzędzi AI do zadań pozamerytorycznych podczas przygotowywania wniosku grantowego. Przy założeniu obowiązkowej weryfikacji treści przez kierownika projektu dopuszczalne jest użycie GenAI do takich działań jak: korekta językowa, tłumaczenie tekstu, skracanie treści,

przygotowanie streszczeń, schematów, diagramów, rycin, harmonogramów, poprawa struktury, prosty opis kosztów oraz sprawdzenie spójności i zgodności treści z kryteriami konkursu. Respondenci dopuszczali również wstępne przygotowanie przeglądu literatury, pod warunkiem jej obowiązkowej lektury i weryfikacji źródeł przez autora. Jednocześnie wyraźnie sprzeciwiali się generowaniu całych sekcji merytorycznych bez autorskiego tekstu bazowego i pełnej redakcji autora wniosku. Ich zdaniem powinno być zabronione automatyczne przygotowywanie bibliografii, co stanowi kluczowy element odpowiedzialności badawczej.

Pomimo akceptacji dla technicznych zastosowań narzędzi GenAI, nad entuzjazmem respondentów z tej grupy dominują obawy natury etycznej, merytorycznej i praktycznej. Kierownicy projektów wskazywali na ryzyko masowego wykorzystania GenAI, powstania fikcji regulacyjnej i w konsekwencji drastycznego zwiększenia liczby wniosków pozbawionych wartości naukowej, których ocena mocno obciąży system NCN, analogicznie do kryzysu peer review w czasopiśmie naukowych. W przeciwieństwie do przeciwników wykorzystywania GenAI, ta grupa nie odrzuca technologii, lecz formułuje szereg zastrzeżeń ograniczających zakres jej akceptowalnego użycia. Ich zdaniem właściwym rozwiązaniem jest wdrożenie przez Centrum przejrzystych, obowiązkowych mechanizmów ujawniania zakresu wykorzystania GenAI przez badacza.

GenAI powinno być dopuszczone tylko na zasadzie formalnego przygotowania wniosku bez ingerencji w merytoryczną treść. W nauce GenAI powinno nas wspierać i asystować, a nie zastępować. Ponadto, liczy się transparentność w użyciu GenAI. Autorzy powinni wskazać, gdzie użyli AI.

Opinia uczestnika sondażu

O sztucznej inteligencji dowiedziałem się dopiero parę miesięcy temu, toteż nie korzystałem z niej przy opracowywaniu wcześniej składanych wniosków grantowych. Obecnie twierdę, że korzystanie z AI do poszukiwania źródeł informacji w zasobach Internetu, redagowania tekstu i poprawek stylistycznych, tłumaczenia czy tworzenia prostej grafiki w przygotowywaniu prac naukowych lub projektów grantowych nie jest zjawiskiem szkodliwym, lecz znakiem czasu oraz wielką korzyścią i ułatwieniem dla naszej pracy. Korzystanie z AI jest procesem wymagającym ścisłego nadzorowania (w przeciwnym razie narzędzie to generuje nie nadający się do niczego bełkot), a sam proces wydawania poleceń ma charakter twórczy i zależy od niego uzyskiwany efekt. Należy więc sztuczną inteligencję traktować jako narzędzie, podobne do stosowanych od lat wraz z rozwojem techniki komputerowej innych narzędzi, takich jak tłumacze internetowe czy przeglądarki i bazy naukowe. Nie uważam za słuszne ograniczania możliwości korzystania z GenAI w przygotowywaniu wniosków (zresztą w jaki sposób?), można natomiast poprosić autorów o zadeklarowanie, czy w przygotowywaniu wniosku posługiwali się sztuczną inteligencją, co jest już praktyką niektórych czasopism.

Opinia uczestnika sondażu

Myślę, że do pewnego stopnia powinno być dopuszczane GenAI. Nie wyobrażam sobie, aby akceptowane było to, że cały wniosek przygotowała GenAI, ale jako "udziałowiec" procesu mogłoby to być dopuszczalne. Wydaje mi się, że byłoby dobrze, aby zaznaczać we wniosku, co powstało z udziałem GenAI (np. ta grafika powstała przy wykorzystaniu GenAI), jeśli nie będzie to jakoś piętnowane przez oceniających. Ale jest to w końcu narzędzie, od którego nie uciekniemy, więc jednak trzeba to jakoś okiełznać.

Opinia uczestnika sondażu

Podstawą mechanizmów jawności użycia GenAI jest wprowadzenie obowiązkowej sekcji „Użycie AI/GenAI” w systemie OSF, w której wnioskodawca mógłby złożyć deklarację „tak” lub „nie” oraz dodać krótki opis (z limitem znaków). Następnie z dostępnej listy powinien wskazać funkcjonalności wykorzystane podczas przygotowania wniosku, np.: korekta językowa, tłumaczenie, skracanie tekstu, przygotowanie streszczeń, schematów, rycin, harmonogramów, dokumentów DMP, czy inne zakresy prac.

W przypadku użycia GenAI do wygenerowania treści merytorycznej lub jej syntezy należałoby zastosować znacznik „substantial use” oznaczający, że sztuczna inteligencja wytworzyła lub znacząco przekształciła treści merytoryczne, a nie jedynie poprawiła język czy strukturę. Do tej kategorii zalicza się m.in.: generowanie całych sekcji wniosku, tworzenie bibliografii, proponowanie hipotez/metod badawczych, analiza danych i interpretacja wyników. Każdorazowo wymagany byłby opis użytego narzędzia (nazwa, wersja/model, tryb: publiczny vs. lokalny) oraz sposobu weryfikacji treści przez autora (np. manualny fact-check, lektura źródeł), w tym zachowanie dokumentacji technicznej w sytuacji kontroli (tzw. logi użytkownika).

Badani byli zgodni, że informacja o zastosowaniu GenAI powinna mieć wpływ na ocenę merytoryczną wniosku, co stanowi istotny element transparentności systemu grantowego.

Proponowane brzmienie oświadczenia o użyciu GenAI

W tym wniosku użyto GenAI do: [korekta/tłumaczenie/streszczenia/diagramy/DMP/inne].

Narzędzia i tryb: [nazwa/model/wersja; *on-premises*/publiczny*].

Zweryfikowałem(-am) treść i biorę pełną odpowiedzialność.”

* – publiczny model wyłącznie dla treści niepublanych.

Opracowanie na podstawie opinii uczestników sondażu

Przedstawiciele „drogi środka” mocno akcentowali znaczenie używania bezpiecznej infrastruktury przetwarzania danych, która chroni poufność informacji, własność intelektualną oraz gwarantuje zgodność z regulacjami prawnymi. W analizowanych wypowiedziach pojawia się silny akcent na mechanizmy bezpieczeństwa, takie jak szyfrowanie, kontrola dostępu oraz izolacja od publicznych modeli. Jako kluczowy element takich rozwiązań wskazano modele GenAI działające w trybie *on-premises*, uruchamiane w środowisku lokalnym instytucji (np. na serwerach uczelni lub jednostki badawczej, agencji finansującej, MNiSW) w celu zapewnienia pełnej kontroli nad przepływem i przechowywaniem danych. Respondenci podkreślali, że brak takiego nadzoru w przypadku publicznych modeli stwarza istotne ryzyko naruszenia poufności.

Kolejnym ważnym wątkiem była kwestia retencji danych. Uczestnicy sondażu wyrazili jednoznaczne oczekiwanie, aby stosowane technologie GenAI gwarantowały politykę „no data retention”, czyli brak przechowywania danych po zakończeniu sesji oraz niewykorzystywanie ich do dalszego trenowania modeli. Uznano, że takie gwarancje, potwierdzone przez dostawcę, stanowią warunek konieczny eliminujący ryzyko wtórnego wykorzystania poufnych treści, w tym wniosków grantowych.

Wśród innych rekomendacji skierowanych do NCN znalazło się zapewnienie dostępu do bezpiecznej infrastruktury typu *on-premises* oraz wdrożenie mechanizmów audytu śladu stosowania narzędzi GenAI, umożliwiającego dokumentowanie i weryfikację zakresu ich wykorzystania.

Zdaniem omawianej grupy respondentów wszyscy wnioskodawcy powinni mieć zapewniony równy dostęp do bezpiecznych narzędzi typu *on-premises*. Wskazano możliwość integracji funkcjonalności GenAI w systemie OSF w formie „Asystenta NCN”. Proponowane rozwiązanie obejmowałaby m.in. generowanie edytowalnych streszczeń, sprawdzanie zgodności z kryteriami i spójności tekstu, automatyczne wykrywanie limitów znaków oraz braków formalnych. Pojawiła się również propozycja finansowania przez NCN dostępu do sprawdzonych technologii GenAI, rekomendowanych przez Centrum. Zwracano przy tym uwagę, że wdrożenie „Asystenta NCN” jest dużym wyzwaniem infrastrukturalnym, wymagającym wzrostu zasobów dedykowanych przetwarzaniu i przechowywaniu wygenerowanych danych.

Mam obawy związane z zachowaniem poufności: teksty edytowane przez GenAI mogą być przetwarzane przez dostarczycieli tej usługi. W ten sposób innowacyjne pomysły polskich uczonych mogą zostać wykorzystane przez innych. Może rozwiązaniem byłoby udostępnienie specjalnych narzędzi GenAI przez NCN? Narzędzi, nad którymi NCN miałby pełną kontrolę?

Opinia uczestnika sondażu

(...) NCN może wprowadzić dedykowane, dobrowolne narzędzie AI do sprawdzenia prawie gotowego wniosku pod kątem formalnym przez jego autora w zamkniętym narzędziu AI w systemie NCN. Sądzę, że takie rozwiązanie zmniejszyłoby liczbę wniosków odrzucanych z powodu nieprawidłowości formalnych. Oczywiście NCN musiałby wykonać takie sprawdzenie również dla wniosku już złożonego w systemie OSF. Ponadto, NCN mógłby też na podstawie rankingów i ekspertów z dziedziny AI (najlepiej organizacji pozarządowych) stworzyć listę rekomendacji narzędzi GenAI do wykorzystania w procesie tworzenia wniosków grantowych w konkursach NCN.

Opinia uczestnika sondażu

Zwolennicy „drogi środka” wskazali na konieczność przeprowadzania regularnych audytów śladu użycia narzędzi GenAI w procesie przygotowywania wniosków, co uznano za warunek utrzymania zaufania do systemu grantowego. Postulat ten obejmuje wprowadzenie obowiązku rejestrowania działań autora wniosku wykonanych z użyciem technologii GenAI, zgodnie z koncepcją zaproponowaną przez respondentów: „10 kroków jawności użycia narzędzi GenAI w celu budowania kultury odpowiedzialności i zaufania”.

10 kroków jawności użycia narzędzi GenAI w celu budowania kultury odpowiedzialności i zaufania

1. Zdefiniuj cel użycia AI. Określ do czego narzędzie ma służyć (np. korekta językowa, streszczenie, diagram, inne (jakie?)).
2. Wybierz bezpieczne środowisko. Używaj tylko narzędzi *on-premises*, tj. instytucjonalnych lub z polityką „no data retention”. Unikaj publicznych modeli AI.
3. Zanonuj narzędzie i wersję. Zapisz nazwę, wersję/model, tryb (publiczny vs. *on-premises*), datę użycia.
4. Opisz krótko zakres użycia: korekta, skracanie, streszczenie, grafika, harmonogram, analiza danych, inne.
5. Zapisz prompt lub kontekst. Przechowaj treść zapytania (lub jego streszczenie), aby móc odtworzyć proces.
6. Oznacz „substantial use”, jeśli AI generowało treści merytoryczne lub syntezę literatury. Zaznacz to w deklaracji.
7. Zweryfikuj jakość. Opisz jak sprawdzono poprawność: manualny fact-check, lektura źródeł, porównanie wersji przed i po.
8. Zapisz decyzję co przyjęto, a co odrzucono z odpowiedzi AI (w notatce lub w systemie).
9. Wypełnij sekcję „AI-disclosure” w formularzu wniosku: zakres, narzędzia, tryb, sposób weryfikacji, oświadczenie o odpowiedzialności.
10. Archiwizuj ślad. Przechowaj logi w bezpiecznym repozytorium (uczelnia/NCN), dostępne na wypadek audytu.

Opracowanie na podstawie opinii uczestników sondażu

Mechanizm audytu śladu powinien umożliwiać losową kontrolę zgodności deklaracji wnioskodawcy w systemie OSF z rzeczywistym użyciem GenAI, poprzez weryfikację logów użytkownika w środowisku *on-premises*. Respondenci rekomendowali również wprowadzenie jasnej ścieżki sankcji za naruszenie poufności lub niezgodności deklaracji. Wśród proponowanych konsekwencji niedozwolonych działań

znalazły się: ostrzeżenie, karencja, czyli czasowe wykluczenie z kolejnych konkursów oraz cofnięcie przyznanego finansowania w przypadku stwierdzenia poważnych naruszeń.

Ostatnim poruszonym przez tę grupę respondentów wątkiem była potrzeba organizowania przez NCN szkoleń obejmujących zagadnienia krytycznego korzystania z narzędzi GenAI, prowadzenia śladu audytu, ochrony poufności oraz weryfikacji kompletności i poprawności treści wygenerowanych przy użyciu generatywnej sztucznej inteligencji. Jednocześnie wskazano na konieczność objęcia użytkowników lokalnych systemów GenAI szkoleniami z zakresu bezpieczeństwa promptów, w tym odporności na *prompt injection*. Jest to rodzaj ataku na modele sztucznej inteligencji polegający na wprowadzeniu do zapytania dodatkowych poleceń, które zmieniają ich zachowanie w sposób niezamierzony przez użytkownika lub administratora. Może to prowadzić do ujawnienia poufnych danych, ominięcia zabezpieczeń oraz manipulacji wynikami. Przykładem jest instrukcja nakłaniająca model do zignorowania wcześniejszych zasad i ujawnienia klucza API. Zagrożenie to jest szczególnie istotne w środowiskach, w których przetwarzane są poufne treści, takich jak wnioski grantowe. Ochrona przed tego typu atakami wymaga walidacji promptów, ograniczenia dostępu do wrażliwych funkcji systemu oraz szkoleń użytkowników w zakresie bezpiecznego korzystania z GenAI.

Wykorzystanie GenAI w ocenie wniosków

Obok pytań o wykorzystanie GenAI przy przygotowywaniu wniosków, w sondażu znalazło się także pytanie dotyczące możliwości jej zastosowania w procesie oceny wniosków składanych w konkursach NCN. Analiza odpowiedzi wskazuje na wyraźny brak akceptacji dla takiego rozwiązania. Zdecydowana większość respondentów wyraziła negatywną opinię w tym zakresie (Rys. 5.37). Biorąc pod uwagę zdanie wszystkich ankietowanych to 67% z nich sprzeciwia się włączaniu GenAI do procesu ewaluacji wniosków, przy czym wśród laureatów odsetek ten jest wyższy i wynosi 72%. Podział odpowiedzi według dyscyplin naukowych również nie ujawnia znaczących różnic. Stanowisko w tym zakresie pozostaje więc spójne, wskazując na szeroki konsensus dotyczący ryzyka i niepożądanych skutków automatyzacji oceny merytorycznej.

Analiza komentarzy uczestników sondażu potwierdza preferencję wobec eksperckiej oceny wniosków składanych do NCN, opartej na wiedzy i doświadczeniu naukowców. Jednocześnie stanowczo wykluczono możliwość wykorzystywania narzędzi GenAI jako samodzielnych recenzentów merytorycznych. Respondenci odwoływali się do wyników badań (Rickman, *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 2025), które dowodzą, że duże modele językowe mogą powielać uprzedzenia i prowadzić do nierównego traktowania osób lub grup. Algorytmy mają tendencję do preferowania treści zgodnych z ich wewnętrznymi wzorcami, a niekoniecznie wartościowych naukowo. W konsekwencji pojawia się ryzyko manipulacji treścią wniosku w celu dostosowania go do algorytmu oceny, na przykład poprzez stosowanie ukrytych instrukcji (np. białą czcionką w treści dokumentu) lub nadmierne użycie słów kluczowych. Takie praktyki mogą wypaczać sens oceny, premiując techniki optymalizacji pod kątem sztucznej inteligencji, zamiast jakości badań.

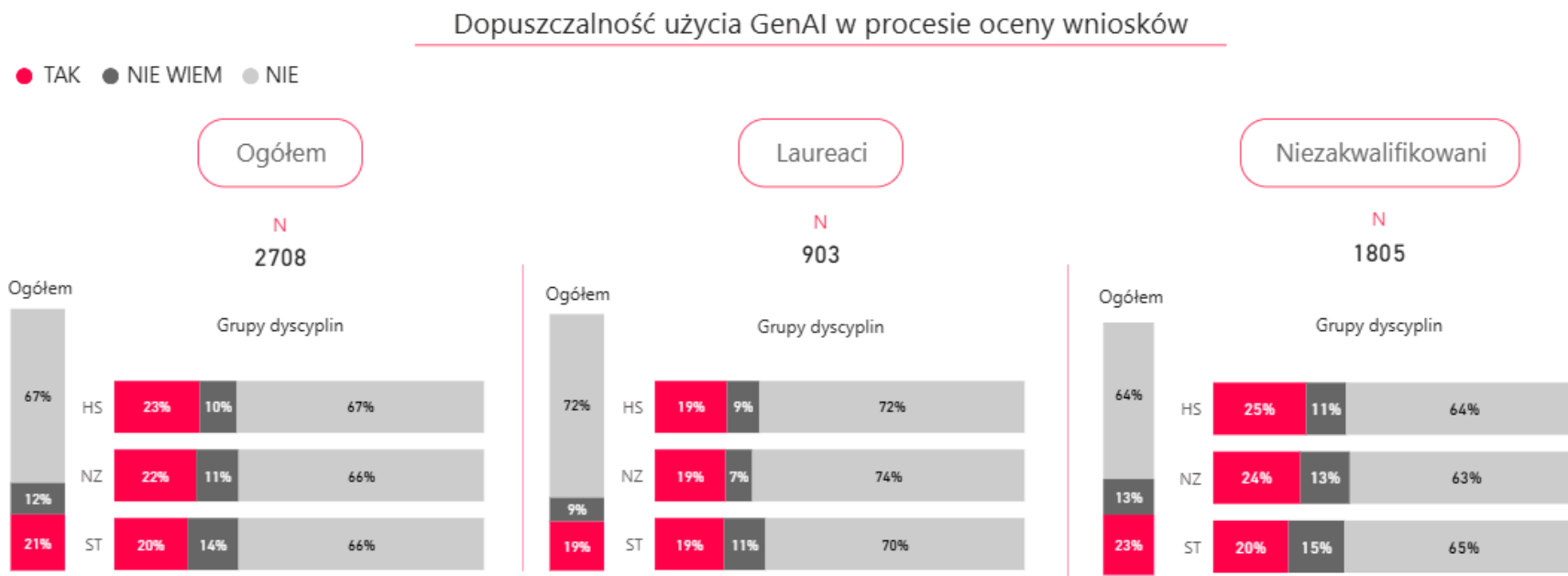
Przyznawanie grantów na badania na podstawie zdjęcia wnioskodawcy i wybieranie ich drogą dziecięcych wyliczanek byłoby uczciwsze i rozsądniejsze niż używanie technologii znanej z generowania fałszywych informacji, opartej na masowej kradzieży własności intelektualnej i wymagającej niewyobrażalnych ilości energii. Wstyd że NCN w ogóle poważnie zadaje takie pytania.

Opinia uczestnika sondażu

GenAI nie zapewnia zasadniczo wiedzy eksperckiej. Obiektywne badania przeprowadzone na grupie radiologów wykazały, że "wspomaganie" procesu analizy obrazu za pomocą GenAI obniża jakość diagnozy specjalistów. Podobnych efektów można się spodziewać w przypadku zastosowania AI przez ekspertów.

Opinia uczestnika sondażu

Rysunek 5.37 Dopuszczalność wykorzystania GenAI w procesie oceny wniosków składanych w konkursach NCN ogółem, wśród laureatów oraz wnioskodawców bez finansowania (niezakwalifikowani)

Źródło: Opracowanie Zespołu ds. Analiz i Ewaluacji

Uczestnicy sondażu podkreślali, że kluczowym elementem budowania zaufania do jakości procesu oceny wniosków w NCN jest właściwe przygotowanie ekspertów. W ich ocenie szkolenia organizowane przez Centrum powinny obejmować zagadnienia związane z rozpoznawaniem potencjalnych nadużyć, w tym identyfikacją „stylu generacyjnego” charakterystycznego dla treści generowanych przez GenAI, wykrywaniem niespójności wniosku oraz niezweryfikowanych cytowań. Zdaniem respondentów takie szkolenia podniosłyby poziom kompetencji recenzentów w zakresie oceny jakości merytorycznej oraz ograniczyły ryzyko nieuprawnionego użycia technologii GenAI w procesie aplikacyjnym.

Część respondentów wskazywała, że narzędzia GenAI mogą wspierać pracę eksperta dokonującego oceny wniosku jedynie w ograniczonym zakresie, przy zachowaniu rygorystycznych zasad bezpieczeństwa i poufności danych. Podkreślano, że ewentualne wykorzystanie tych narzędzi powinno dotyczyć wyłącznie czynności o charakterze formalnym, takich jak weryfikacja spójności i kompletności wniosku oraz zgodności z kryteriami konkursu i limitami formularza. Za dopuszczalne uznano także użycie GenAI do przygotowania streszczeń na podstawie notatek własnych recenzenta oraz do analizy rozbieżności recenzji w ramach prac panelu eksperckiego. We wszystkich tych przypadkach rola narzędzi pozostaje wyłącznie wspomagająca, a nie decyzyjna.

Kluczowym warunkiem akcentowanym przez kierowników projektów, jest korzystanie z GenAI wyłącznie w izolowanym środowisku on-premises, najlepiej na serwerach NCN, z pełną kontrolą nad przepływem informacji i gwarancją braku retencji danych. Takie rozwiązanie minimalizuje ryzyko naruszenia poufności oraz zapewnia zgodność z zasadami etyki obowiązującymi w procesie oceny wniosków.

Wnioski i proces oceny są poufne, a zatem niedopuszczalne jest wrzucanie wniosków przez recenzentów do domeny publicznej i powinno to być bardzo surowo karane.

Opinia uczestnika sondażu

Analogicznie do rekomendacji dotyczących przygotowywania wniosków, mechanizm ujawniania zakresu użycia GenAI stanowi integralny element procedury oceny. Zdaniem uczestników sondażu, każdy ekspert dokonujący oceny wniosku powinien być zobowiązany do złożenia krótkiego oświadczenia dotyczącego ewentualnego użycia narzędzi GenAI, wraz ze wskazaniem zakresu ich zastosowania oraz środowiska. W celu zapewnienia zgodności deklaracji z rzeczywistymi praktykami Centrum powinno przeprowadzać losowe kontrole oparte na analizie logów systemowych użytkownika. Takie rozwiązanie ich zdaniem wzmacnia przejrzystość procesu i ogranicza ryzyko nieuprawnionego użycia technologii GenAI.

Propozycja oświadczenia dla eksperta oceniającego wniosek przy użyciu GenAI

Części niniejszej recenzji powstały przy wsparciu narzędzi GenAI.

Użyłem(-am) GenAI wyłącznie w środowisku instytucjonalnym/*on-premises* w następującym zakresie: [check-listy, spójność, skróty notatek].

Całość treści została zweryfikowana, zatwierdzona i zaakceptowana przeze mnie. Ponoszę pełną odpowiedzialność za merytoryczną stronę recenzji oraz jej poprawność.

Opracowanie na podstawie opinii uczestników sondażu

Zdaniem przeciwników wykorzystywania narzędzi GenAI przez ekspertów technologia ta może przyczynić się do pogłębiania nierówności w procesie oceny wniosków badawczych. Bez wnikliwej, samodzielnej analizy treści wniosku istnieje ryzyko, że ekspert podejmie decyzję w oparciu o błędnie wygenerowane dane przez generatywną sztuczną inteligencję. Respondenci podkreślali również nieetyczny charakter automatyzowania procesu oceny oraz postulowali wprowadzenie procedury

odwoławczej w sytuacjach, w których recenzja została przygotowana z użyciem narzędzi GenAI, tzw. prawa do repliki merytorycznej.

Procedura repliki merytorycznej miałaby umożliwić wnioskodawcy odniesienie się do treści recenzji w sposób merytoryczny, a nie jedynie formalny. Obecnie w systemie NCN odwołania są ograniczone do kwestii proceduralnych, bez możliwości sprostowania błędów interpretacyjnych. Zdaniem respondentów replika pozwala wskazać nieporozumienia, brak zrozumienia kontekstu lub niedoceny innowacyjności projektu przez eksperta, co jest szczególnie istotne w przypadku recenzji powstałych przy użyciu GenAI.

GenAI powinno być surowo zabronione przy tworzeniu uzasadnienia/oceny aplikacji grantowej. Recenzenci powinni mieć możliwość korzystania z GenAI do weryfikacji danych we wniosku, ale nie powinni wklejać całych wniosków do aplikacji wykorzystujących GenAI i prosić o ich ocenę właśnie z tego powodu, że poziom zaawansowania GenAI nie umożliwia w moim odczuciu poprawnej weryfikacji i interpretacji wszystkich treści naukowych (...). Jeśli jakieś dane będą szybciej zweryfikowane przez GenAI niż przez przegląd 50 artykułów to jest to uzasadnione wykorzystanie. Jeśli jednak recenzenci odrzucają wniosek tworząc 1–2 stronicowe wytłumaczenie wygenerowane przez GenAI to powinno być zabronione lub powinna istnieć procedura odwoławcza, która umożliwi wykazanie, że recenzent się mylił.

Opinia uczestnika sondażu

(...) Efekty wykonywania powierzchownych recenzji przez AI są widoczne w ocenach wniosków z NCBiR zostały już oprotestowane przez przedsiębiorstwa, których innowacyjne koncepcje nie zostały "zrozumiane" przez AI i następnie bezrefleksyjnie również odrzucone przez ekspertów.

Opinia uczestnika sondażu

W propozycjach respondentów pojawił się pomysł wprowadzenia okna czasowego (7–14 dni) na przygotowanie repliki po otrzymaniu recenzji wniosku. Zakres odpowiedzi powinien ograniczać się wyłącznie do odniesienia do faktów, literatury i metod, w formie krótkiego dokumentu (1–2 strony). Replika byłaby następnie przekazywana do panelu eksperckiego, który mógłby uwzględnić przedstawione sprostowania w końcowej ocenie lub zlecić dodatkową weryfikację, na przykład w formie kolejnej recenzji naukowej. Jednocześnie wykluczono możliwość generowania repliki przez GenAI bez ujawnienia tego faktu, aby uniknąć sytuacji „AI kontra AI” oraz zapewnić transparentność procesu.

Zwolennicy tego rozwiązania wskazywali, że mechanizm ten jest zgodny z praktykami europejskimi, m.in. w programach ERC i Horizon Europe, gdzie funkcjonuje procedura „Rebuttal”. W ERC wnioskodawca ma 7 dni na przygotowanie odpowiedzi na komentarze recenzentów po otrzymaniu *Evaluation Summary Report (ESR)*. Dokument jest krótki (zwykle jedna strona), zawiera wyłącznie sprostowania merytoryczne i jest przygotowany według zasady: „komentarz recenzenta / odpowiedź / dowód (np. cytaty z wniosku)”. Podobne rozwiązania stosowane są w niektórych konkursach Horizon Europe. Cel i zasady są analogiczne: sprostowanie faktów, brak nowych treści oraz krótki format odpowiedzi.